

328 с.

12. Тихомиров О.К. Психология мышления: [учебное пособие]/ О.К. Тихомиров. -М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 272с.

13. Чошанов М.А. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения/ М.А. Чошанов // Педагогика. – 1997. – №2. – С. 21–29.

14. Халперн Д. Психология критического мышления/ Д.Халперн. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 512 с.

У статті проведений аналіз існуючих підходів до визначення основних критеріїв та показників критичного мислення; пропонується авторський підхід щодо визначення рівня сформованості критичного мислення студентів економічного профілю.

Ключові слова: критичне мислення, критерії та показники критичного мислення студентів економічного профілю.

В статье проведён анализ существующих подходов определения основных критериев и показателей критического мышления; предлагается авторский подход относительно определения уровня сформированности критического мышления у студентов экономического профиля .

Ключевые слова: критическое мышление, критерии и показатели критического мышления студентов экономического профиля.

Existing approaches to identifying the main criteria and indicators of critical thinking are analysed in this article; the author proposed his approach in relation to definition of the level of formation of critical thinking among students of economics.

Keywords: critical thinking, criteria and indicators of critical thinking.

УДК 378.147.371.333

ББК 74.574.215

Г. І. Єрко
м. Луцьк, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

В умовах сучасного динамічного розвитку суспільства та ускладнення його технічної та соціальної інфраструктури найважливішим стратегічним ресурсом стає інформація. Поряд із традиційними системами впроваджуються й інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати та забезпечувати ефективні способи зображення інформації, і які стають не тільки важливим фактором життя суспільства, але і засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільної діяльності. При цьому головною передумовою успішного розвитку процесів інформатизації суспільства є інформатизація освіти. Тому одним із пріоритетних напрямків психолого-педагогічних і методичних досліджень є впровадження комп'ютерних технологій у процес викладання навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Розробка й упровадження комп'ютерних технологій в освітній процес в Україні пов'язані з певними труднощами, що зумовлені не лише обмеженістю фінансових можливостей, але й недостатністю методичного забезпечення комп'ютерних технологій навчання. Проте за вимогами Болонського процесу входження України до Європейського освітнього простору неможливе без широкого впровадження інформаційних засобів у навчальний процес. З використанням комп'ютерної техніки та відповідного методичного забезпечення підвищується ефективність навчального процесу за рахунок його інтенсифікації та активізації навчально-пізнавальної діяльності, надання їй творчого дослідницького спрямування [4].

В умовах значного зростання кількості нової інформації традиційний навчально-методичний супровід неспроможний забезпечити виконання таких освітніх завдань, як

оновлення змісту освіти, забезпечення особистісно орієнтованого навчання, активізація процесу розвитку творчих здібностей, умінь і навичок студентів, застосування набутих знань для розв'язання нетрадиційних завдань. Сучасні комп'ютерні технології дають можливість викладачеві у процесі підготовки до заняття якісно поліпшити процес викладання матеріалу. Насамперед, актуальним є питання реалізації ідеї «педагогіки співпраці». Об'єднання зусиль студентів і викладачів надає можливість якнайкраще розкрити індивідуальні особливості кожної молодої людини, зацікавити її, визначити сутність досліджуваної проблеми, досягти взаєморозуміння.

Мета статті – розкрити проблеми та перспективи використання інформаційних та інноваційних методик у процесі викладання суспільствознавчих дисциплін.

У своїй практиці викладачі часто використовують комп'ютерно-орієнтовані системи навчання, що дозволяє автоматизувати рутинну роботу з перевірки знань студентів. До них можна віднести навчальні та контролюючі програми, тренажери, інтерактивні середовища, віртуальні лабораторії тощо. Їх важливість у підвищенні мотивації студентів до навчання та активізації пізнавальної роботи доведена багатьма дослідниками (О. Співаковський, Ю. Триус, В. Биков, М. Жалдак, Р. Гуревич, М. Кадемія, Л. Брескіна та ін.), їх допомога у розвантаженні викладача також очевидна і зрозуміла. Програмування комп'ютерно-орієнтованих систем навчання для обліку та контролю було важливим питанням удосконалення професійної підготовки студентів як у минулому, так і нині. Багатьма програмістами і педагогами-ентузіастами розробляються подібні програми з урахуванням сучасних тенденцій в освіті. Наприклад, автоматизована система контролю знань і керування навчанням, розроблена співробітником кафедри теплотехніки Пермського державного технічного університету Селяниновим Ю., окрім можливостей, як наприклад, здійснення поточного контролю знань, створення індивідуальних графіків навчання, ведення інформаційної і навчальної баз даних, аналіз успішності, дані про батьків, склад і соціальний статус родини, сприяє автоматичному веденню електронного журналу [3, с. 90].

Нами виділено такі форми організації роботи з використанням комп'ютера на заняттях суспільствознавчих дисциплін:

1) вивчення теми заняття студентами самостійно або в парах за допомогою певного програмного забезпечення. Це ж стосується і виконання конкретно поставленого завдання. Роль викладача при цьому – спрямування роботи, корекція діяльності студентів. Складність цього напрямку полягає у тому, що не завжди викладачі-предметники мають вільний доступ до комп'ютерної техніки для одночасної роботи принаймні половини студентів групи;

2) використання на занятті мультимедійних можливостей комп'ютера, що слугує наочним посібником. Це найпоширеніша форма організації навчання із застосуванням комп'ютера на заняттях суспільствознавчого курсу. Ефективність і доступність цього напрямку полягає у тому, що для оптимізації процесу навчання достатньо мати предметний кабінет, який обладнано комп'ютером і додатковим демонстраційним монітором;

3) використання Інтернету, компакт-дисків для виконання лабораторно-практичної роботи, проекту, написання реферату, виконання будь-якого творчого завдання;

4) проведення різноманітних опитувань, тестувань, тематичного оцінювання. Викладачами Луцького педагогічного коледжу розроблено низку програм з опитування студентів з використанням комп'ютерів.

Програмного забезпечення, придатного для систематичного використання у процесі навчання предметам суспільствознавчого циклу в Україні недостатньо. Необхідно відзначити, що комп'ютерна підтримка підручника як засобу посилення функціональності змісту і забезпечення мотивації навчання є вкрай необхідною нині. Електронний підручник чи посібник виконує такі ж дидактичні завдання, як і традиційний. Але водночас він має низку переваг. Головною з них є застосування мультимедіа, що дає можливість відтворювати візуальну та аудіоінформацію (кінохроніку, уривки з художніх і документальних

кінофільмів, анімаційні діаграми, карти та схеми, інтерактивні таблиці, а також музику, будь-який звуковий супровід). Зрозуміло, що такий навчальний матеріал студент сприймає з більшим зацікавленням, що активізує навчальний процес, заохочує студентів до поглиблення знань і набуття нових умінь.

Процес навчання у вищих закладах освіти – це не лише автоматичне вкладання навчального матеріалу в голови студентів. Для кращого запам'ятовування та відтворення інформації потрібне не лише пояснення, але і напружена розумова робота студента, його активність суджень, інтерпретація ситуації.

Цікавий приклад наводять українські дослідники інтерактивного навчання О. Пометун та Л. Пироженко, які, пояснюючи методику інтерактивних технологій, звертають увагу на те, що наш мозок схожий на комп'ютер, а ми – його користувачі. Щоб комп'ютер працював, його потрібно ввімкнути. Так само потрібно «ввімкнути» і мозок студента. Коли навчання пасивне, мозок не вмикається. Комп'ютер потребує правильного програмного забезпечення, щоб інтерпретувати дані, введені в його пам'ять. Наш мозок повинен пов'язати те, що нам викладають, із тим, що ми вже знаємо і як ми думаємо. Коли навчання пасивне, він не простежує ці зв'язки і не забезпечує повноцінне засвоєння одержаної інформації.

Нарешті, комп'ютер не може зберегти інформацію, якщо вона не оброблена і не «закріплена» за допомогою спеціальної команди. Так само наш мозок повинен перевірити інформацію, узагальнити, пояснити її комусь для того, щоб зберегти в банку пам'яті. Коли навчання пасивне, мозок не зберігає те, що було представлено [6].

Однією з причин незадовільного засвоєння студентами почутого на занятті є темп, із яким викладач говорить, і ступінь сприйняття молоддю його мовлення.

Більшість викладачів промовляє приблизно від 100 до 200 слів за хвилину. Але чи здатні студенти сприйняти такий потік інформації? За високої концентрації уваги людина може сприйняти від 50 до 100 слів за хвилину, тобто половину.

Проте здебільшого, навіть тоді, коли навчальний матеріал цікавий, студентам важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу. Вони відволікаються, починають обдумувати деталі почутого, чи навіть проблему або ситуацію, що не стосується заняття.

Наукові дослідження твердять, що для того, щоб студенти слухали і не думали про сторонні речі, викладачі повинні промовляти від 400 до 500 слів за хвилину. Адже це неможливо, людина говорить у чотири рази повільніше, а тому студенти відволікаються, і часом їм стає нудно [6].

Дослідження, проведене в одному з американських коледжів, де переважає лекційна форма навчання, показало, що студенти були неуважні приблизно 40 відсотків часу. Більше того, коли за перші десять хвилин студенти ще могли пам'ятати 70% інформації, то за останні 10 хвилин семінарського заняття вони сприймали всього 20 відсотків матеріалу. Не дивно, що студенти під час викладання лекційного вступного курсу до психології знали лише на 8% більше, ніж контрольна група, яка не слухала курсу взагалі [2].

У процесі викладання гуманітарних дисциплін найбільший ефект дає запровадження інтерактивних технологій колективно-групового навчання, тому що вони є, на нашу думку, найбільш демократичними за інші методи, а виховання демократичного толерантного ставлення до своїх колег по навчанню є однією з ланок формування незалежного громадянського суспільства.

Професійна кваліфікація повинна включати в себе не тільки професійну майстерність, але і професійну соціалізацію. Вирішення цього питання визначає два основні напрями формування змісту навчання в педагогічному закладі. По-перше, це формування особистості самого студента, розвиток його індивідуальних якостей і особливостей, а по-друге – освоєння ним знань конкретних технологій зі спеціальності, які в майбутньому стануть засобом і змістом його професійної діяльності.

Сучасна освіта страждає ізольованістю загальногуманітарного циклу дисциплін (історія, філософія, політологія, культурологія та ін.) від професійно спрямованого, що згубно впливає на становлення особистості фахівця, який не володіє духовною спадщиною і не має навичок екстраполяції досягнень у галузі інших наук на сферу своєї діяльності. Якщо в умовах ринку вимоги до професійної підготовки постійно зростають, то гуманітарний комплекс наук конкуренції зі спеціальними дисциплінами не витримує.

Я. Коменський писав: «для дидактичної машини необхідно відшукати:

- 1) чітко поставлені цілі;
- 2) засоби, точно пристосовані для досягнення цих цілей;
- 3) конкретні правила, як користуватися цими засобами, щоб було неможливим не досягнути мети» [1, с. 5].

Від гуманізації освіти багато в чому залежить інтелектуально-творчий потенціал особистості. Гуманітарна підготовка повинна спрямовуватись на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта, здатного до самостійних зусиль у навчанні. А сучасні методи викладання гуманітарних дисциплін частіше затемнюють зміст, ніж розкривають його. Це добре відчувається на прикладі студентів, які спроможні переказати все те, що їм викладали, але не в змозі використати здобуті знання у новій ситуації; їхні знання скоріше визначаються шириною обсягу, ніж глибиною розуміння. ВНЗ повинен вчити студента мати власну думку, повинен стати школою мислення, а не школою запам'ятовування і відтворення інформації.

Потреба в самоосвіті, в духовній самостійності, критична спрямованість мислення, її продуктивність у засвоєнні знань і людської культури – це риси, яких не вистачає нинішньому студентові. Це складові гуманітарної культури, що формується на всіх рівнях педагогічного процесу в навчальній, науковій і культурній діяльності студентів, і є однією зі складових загальної культури фахівців. Висока цілісна культура створюється усім устроєм суспільного життя. При цьому освіта і виховання слугують підґрунтям, яке формує тенденції гуманізації суспільства, його основні якісні характеристики, рівень цивілізованості.

Для досягнення найбільшої ефективності вищої педагогічної освіти у формуванні всебічно розвинутого і конкурентноздатного фахівця в рамках відповідних принципів і підходів до вищої педагогічної освіти має бути створене гуманітарне середовище, в якому реалізуються цілі і завдання, поставлені перед сучасною вищою освітою. Гуманітарне середовище – це своєрідний комплекс психологічних, педагогічних, професійних, організаційних і морально-правових заходів, що в сукупності є поєднанням різних умов, чинників, засобів, технологій і методик активізації й інтенсифікації в межах вузу.

Нині широко використовуються гуманітарно-орієнтовані й особистісно-орієнтовані технології, компетентністний підхід до навчання, культурологічний підхід до структури змісту освіти у вищому педагогічному навчальному закладі. У зв'язку з цим доречним є застосування проблемно-пошукового підходу до навчання, в основі якого – ідея використання проблемних завдань, що є важливим для активізації пізнавального інтересу студентів, так само як і для ефективності самого процесу засвоєння знань.

Результати моніторингу свідчать, що при систематичному використанні проблемно-пошукового і культурологічного підходу у майбутніх фахівців розвиваються творчі здібності і формуються уміння сприймати, осмислювати, запам'ятовувати і застосовувати засвоєну інформацію на практиці; здібності до узагальнення і перенесення засвоєних знань у практичне середовище. Окрім того, студенти здобувають необхідні знання про культуру і мову інших народів для формування толерантного ставлення до різних соціальних і етнічних груп.

Більшість вищих навчальних закладів мають певні культурні і професійні традиції. У коледжі проводяться наукові конференції, студенти мають можливість брати участь у дослідницькій діяльності. Для підвищення зацікавленості студентів, розвитку їхніх краєзнавчих, соціокультурних і інших компетентностей проводиться практика з основ

краєзнавства, що спрямована на реалізацію етнокультурних традицій ВНЗ і втілення їх у навчальний процес.

Для реалізації гуманітарного середовища доречним є проведення таких заходів як:

– проблемні дискусії з різних дисциплін, що стосуються професійної спрямованості. Вони дозволяють співвіднести власне ставлення до своїх та інших думок, давати їм оцінку і робити висновки;

– організацію рефлексії студентів власного ставлення до суспільних процесів і явищ шляхом різноманітних тренінгів, ділових і рольових ігор.

– Гуманітарні дисципліни мають озброювати педагогів методологією наукового бачення:

– вихователя і вихованця як учасників виховного процесу; навколишнього суспільного і природного середовища як умов виховання;

– соціалізації як процесу взаємодії людини і суспільства з освоєнням цінностей, культури, традицій, моделей освіти і виховання як механізмів соціалізації у їхній взаємодії з іншими інститутами й механізмами.

Отже, узагальнюючи вищесказане, варто звернути увагу на те, що використання інтерактивних методик у навчальному процесі вищих навчальних закладів, зокрема при вивченні суспільствознавчих дисциплін, створює умови для розвитку самореалізації особистості та допомагає досягти високого інтелектуального розвитку студентів. Адже тільки уміле проектування і реалізація двох складових освітнього процесу – наочно-змістовної і процесуальної – приводять до формування толерантності як найважливішої характеристики в українському демократичному суспільстві. Найбільшою мірою це залежить від педагогічної майстерності викладача гуманітарних дисциплін, у тому числі від прояву його особистої толерантності в освітньому процесі.

Література:

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Паволокова. – Х.: Основа, 2009. – 176 с.
2. Коренева Л. И. Современные интерактивные методы обучения в системе повышения квалификации руководящих кадров в Германии: зарубежный опыт / Л. И. Коренева // Университетское управление : практика и анализ. – 2004. – № 4(32). – С. 78–83.
3. Осадчий В. В. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів засобами комп'ютерно-орієнтованої системи навчання / В. В. Осадчий // Інформаційні технології в освіті : Збірник наукових праць. Вип. 2. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 90–94.
4. Варгас В.М. Використання комп'ютерних технологій у підвищенні ефективності діяльності викладачів / Електронний ресурс : [режим доступу] // <http://intkonf.org/vargas-vm-vikoristannya-kompyuternih-tehnologiy-u-pidvischenni-efektivnosti-diyalnosti-vikladachiv/>.
5. Шевченко С. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні суспільних дисциплін / Електронний ресурс : [режим доступу] // <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-2/07shmsd.htm>.
6. Язык И. С. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності / Електронний ресурс: [режим доступу] // <http://conf.vstu.edu.ua/humed/2008/txt/Jazik.php>.

У статті розкриваються проблеми та перспективи впровадження інформаційних та інноваційних методик при викладанні суспільствознавчих дисциплін.

Ключові слова: інформаційні технології, інноваційні методики, суспільствознавчі дисципліни, гуманітарне середовище.

В статье раскрываются проблемы и перспективы внедрения информационных, а также инновационных методик в систему преподавания обществоведческих дисциплин.

УДК 378.937+378
ББК 74.200

Г.Ф. Мартинюк
м. Рівне, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ

Постановка проблеми. Основною метою діяльності вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації є підготовка високопрофесійних фахівців нової генерації. У зв'язку з необхідністю пошуків нових форм і методів викладання, особливої актуальності набуває проблема застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Гуманітаризація освіти – один із шляхів гуманізації всієї системи освіти, який відображається, в першу чергу, у викладанні комплексу гуманітарних дисциплін, за допомогою яких студенти зближуються з гуманітарною культурою, з цінностями, створеними філософією і релігією протягом усієї історії людства.

На думку В. Трачук, актуальність гуманітаризації вищої професійної школи зумовлена такими чинниками, як формалізацією та жорсткою детермінізацією навчального процесу. Наслідком є створення закритих освітніх систем і відсутність необхідної мотивації основних суб'єктів освітньої діяльності – викладача та студента; лінійність (одновимірністю) та самоздатність професійної підготовки, що призводить до «вимивання» з освітнього процесу етичного чинника; деюредизація та десоціологізація професійного знання, що призводить до знелюднення предмета професійної діяльності майбутнього фахівця [2, с.110].

У Державному стандарті загальної середньої освіти зауважено, що впровадження комп'ютерно-орієнтованих технологій «...відкриває широкі перспективи при вивченні дисциплін гуманітарного циклу – рідної та іноземних мов, літератур, історії, суспільствознавства, художньої культури тощо, зокрема, значного розширення змістового наповнення курсів за рахунок використання засобів, що уможливають подання й опрацювання значно більших обсягів навчальної інформації порівняно з традиційними за той самий час, роблять її цікавішою, доступнішою для сприймання, зрозумілішою на основі унаочнення, відеосупроводу, інтерактивності систем навчання, використання інформаційно-довідкових систем, систем штучного інтелекту, гіпертекстових систем, систем мультимедіа, телекомунікацій тощо, що дає можливість суттєво посилити мотивацію навчання, активізувати навчальну діяльність, інтенсифікувати навчальний процес» [1, с.9].

Мета – показати аспекти експериментальної перевірки ефективності застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань у професійній діяльності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей.

Аналіз досліджень і публікацій. Психологічні проблеми комп'ютеризації викладені у дослідженнях Л. Виготського, І. Роберта, Н. Тализіної, С. Рубінштейна, П. Гальперіна; результати фундаментальних досліджень з проблем комп'ютеризації навчального процесу - у наукових працях М. Жалдака, Н. Морзе, Р. Гуріна, А. Беляєва, Б. Гершунського; аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні гуманітарних дисциплін (Т. Кулик, Р. Гурін, О. Значенко, О. Гокунь, І. Бакаленко, Н. Бочевська).

Опрацьовані нами наукові дослідження доводять, що проблемі застосування комп'ютерно-орієнтованих завдань при підготовці майбутніх учителів-гуманітаріїв у вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації приділяється недостатньо уваги.